کاروان کاکەسوور لە وەڵامی دەنگەکان دا سەبارەت بە ئەنفال و ڕۆڵی ئەدەب

لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە ١٤/٤/٢٠٠٧

دەنگەکان:

دوای تێپەڕبوونی ١٩ ساڵ بەسەر کردەی ئەنفالدا، ئایا ئەدەب توانیویەتی لە ناو خەیاڵ و فەنتازیا و زماندا ئەنفالێک دابمەزرێنێ جیاوازبێت لەو ئەنفالەی هەتا ئێستا زمانی سیاسی و ئایدیۆلۆژیا پێیان ناساندووین؟ تایبەتمەندیی ئەو زمانە ئەدەبییە چۆنە کە ئەدەبی کوردی بۆ بەرجەستەکردنەوەی ئەنفال بەرهەمی هێناوە؟ ئاخۆ ئەدەب دەتوانێت زمانێک بێت بۆ بەجیهانیکردنی کردەی ئەنفال؟

کاروان کاکەسوور:

ئەو پرسیارە بە هەر شێوەیەک و لە هەر ئاستێکدا بکرێت، ئەوە هەر دەمانخاتەوە بەردەم بیرکردنەوە لە پەیوەندیی نێوان ئەدەب و مێژوو. ئەنفال وەکوو ئیرادەیەکی ئایدیۆلۆجی بەسەر واقیعی ئێمەدا سەپێنراوە. ئەو ئیرادەیە هەر لە سەرەتاوە هەوڵی ئەوەی داوە هەموو بیرکردنەوە و خەیاڵێک بخاتە ژێر دەستەڵاتی خۆیەوە. ئەمە تەنیا پەیوەندیی بە ئەنفالەوە نییە، بەڵکوو هەموو ڕووداوە گەورەکانی مێژوو ئاوان. پەیوەندیی نێوان خەیاڵ و واقیعیش هەمیشە پەیوەندییەکی شەڕانگێز بووە. مەرج نییە خەیاڵ تەنیا ئەدەب و هونەر بەرهەم بهێنێت، بەڵکوو زۆر جار واقیع بەرهەم دێنێتەوە. دەشێ خەیاڵێکی جوان لە جیاتیی ئەوەی ببێتە شیعر، چیرۆک، ڕۆمان یان تابلۆیەکی هونەری، ببێتە دروستکردنی تفەنگێکی دوورهاوێژ، تۆپێکی گەورە، یان ڕۆکێتێکی سەرسووڕهێنەر. کەواتە سەرچاوەی هەموویان هەر خەیاڵە. پێم وایە بە هەڵەدا دەچین، کاتێک دەمانەوێت ئەنفال و هەر ڕووداوێکی دیکەی مرۆیی لە خەیاڵ و فەنتازیا دابڕێین. ئەنفال پێش ئەوەی بکرێتە واقیع، تێکست بوو. پێش ئەوەی بکرێتە تێکستیش، خەیاڵ بوو. کاتێک خەیاڵ و ئایدیۆلۆجیا ئاوێتە دەبن، ڕووداوی وەکوو ئەنفال دەهێننە کایەوە. مەبەست لە ئایدیۆلۆجیا هەر سەرچاوەیەکی زانراوە، کە لە ڕێیەوە بیر دەکرێتەوە و دەڕوانرێت. واتە کێشەی

ئامادە هەن و وا خۆیان دەردەخەن بۆ هەموو دۆخەکان دەست دەدەن. کێشەی گەورە لێرەدایە، کاتێک نووسەر دەیەوێت ئەو واقیعە بکاتەوە خەیاڵ. ئەو تێگەیشتنە هەتا ئێستایش بەسەر ئەدەبی ئێمەدا زاڵە. دەبێت لێرە ئاماژە بەوە بکەم، کە ئەنفال بە نهێنی لەناو بەشێکی زۆری تێکستەکانماندا کار دەکات، بۆیە کاتێک دەمانەوێت قسە لەبارەی ئەنفالەوە بکەین، مەبەستمان ناوی ئەنفال نییە، مەبەستمان ئەو تێکستە ئەدەبی و هونەرییانە نین، کە باس لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفال دەکەن، بەڵکوو مەبەستمان ئەو دیسکۆرسەیە، کە لە پشت بیرکردنەوەی نووسەرەوە ئامادەییی هەیە. مەبەستمان گرێی ئەنفالە، کە بە درێژاییی تەمەنی خۆی خەیاڵمانی ڕەنگڕێژ کردووە. ئەنفال دۆستایەتییەکی زۆر بەتینی لەنێوان نووسەر و مێژوودا پێک هێناوە. ئێشی ئەو نووسەرە بەردەوام ئەوە بووە دڵنەوایی ئەو مێژووە بریندارە بداتەوە.

لێرەوە زمانی نووسەری ئەدەبی نەک هەر تێکەڵی زمانی ئایدیۆلۆجیا و سیاسەت دەبێت، بەڵکوو ڕەوایەتییشیان پێ دەدات. سەیر نییە کاتێک دەبینین هەموو ساڵێک شیعر و پەخشان شانبەشانی گوتاری سیاسی یادی ئەنفال، هەڵەبجە و ڕاپەڕین دەکەنەوە. بە هەمان تێڕوانین و بە هەمان زمان. یەکێک لە خەسڵەتەکانی ئایدیۆلۆجیا ئەوەیە، کە بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە واقیع دیاری بکات، یان بە مانایەکی دیکە بیخاتە ناو چوارچێوەیەکی سنووردارەوە، بەو مەبەستەی سەری لە ئەرکەکانی خۆی دەربچێت، بەڵام نووسەری ئەدەبی، ئەو نووسەرەی ویستی تێپەڕاندنی هەیە، بە پێچەوانەوە واقیعێکی گریمانەیی دەخولقێنێت، کە تەواو جیاواز بێت لەو واقیعەی ئایدیۆلۆجیا دیاری دەکات. لای ئێمە مەسەلەکە ڕێچکەیەکی دیکەی گرتووە. بەگشتی نووسەران یارمەتییەکی گەورەی ئایدیۆلۆجیایان داوە، کە واقیع پێناسە بکات. بە مانایەکی دیکە، ئەو لە ڕێگەی ئایدیۆلۆجیاوە پەیوەندی بە واقیعەوە دەکات.

ئەو نووسەرە وا بۆ بیست ساڵ دەچێت خۆشحاڵانە لەناو ئەو واقیعەدا دەژی، کە ئایدیۆلۆجیا خولقاندوویەتی، بە ڕادەیەک، جیاوازی لەنێوان خودی نووسەر و ئەو واقیعەدا نەماوە. بە مانایەکی دیکە، هەموو تەعبیرکردنێک لە خودی خۆیشی، هەر تەعبیرە لەو واقیعە چەسپاوە. لێرەوەیە ئەو نووسەرە ئێشی بە داهێنانی زمان نامێنێت، کە گرنگترین ڕێگەیە بۆ گەیشتن بە نهێنییەکانی مێژوو. ئەمە هۆیەکە لەو هۆیانەی، کە وای کردووە تێکستەکان ئەوەندە لە یەک بچن، چونکە وەک گوتمان هەموو خودەکان لەناو ئەو واقیعەدا بوونەتە یەک خودی هاوبەش. گوتیشمان ئەو واقیعە پێناسە کراوە و لەلایەن ئایدیۆلۆجیاوە سنوورەکانی بۆ کێشراون. لە تێڕوانینی ئەریستۆوە

مێژوو خۆی ناتەواوە، چونکە بەشێک لە واقیع دەردەخات، نەوەک هەمووی. بەم شێوەیە ئەو مامەڵە میکانیکییەی نووسەری ئێمە لەگەڵ ڕووداو، هەر لە بنەرەتەوە مامەڵەیەکی دروست نییە و ناتوانێت هیچ نهێنییەک لە مێژوو دەربخات.

تاکە ڕێگەی ئەو نووسەرەمان بۆ هێنانەوەی ئەنفال وەکوو ڕووداوێکی مێژوویی، تەنیا تراجیدیایە. تراجیدیا بۆ مانا میللییەکەی، نەوەک بۆ مانا فەلسەفییەکەی. بەمەیش لە لایەک سنوورێکی تەسک بۆ خەیاڵ دادەنێت و لە لایەکی دیکەیش هەموو جیاوازییەکان لەنێوان ئەنفالی فاکتوال و ئەنفالی هونەریدا دەسڕێتەوە. لێرەوە نووسین نابێتە پرۆسێک بۆ تێکشکانی واقیع، چونکە هەڵگری هیچ دژایەتییەکی واقیع نییە، بەڵکوو هەر خۆی دەبێتەوە بەشێکی جیانەکراوەی ئەو واقیعە. هەر ئەمەیش دیسان پێوەندیی بە ئایدیۆلۆجیاوە هەیە، چونکە ئایدیۆلۆجیا بەپێی ئەرکەکانی خۆی سیمای واقیع پێشان دەدات.

سەردەمێک ئەو واقیعە بە شێوەیەکی زۆر تاریک دەردەخات، بەو مەبەستەی کۆمەڵگا بخاتە حاڵەتێکی نیگەرانەوە و داوای خێراترین چارەسەری لێ بکات. هەر ئەو ئایدیۆلۆجیایە لە سەردەمێکی دیکەدا ئەم سیما پەشێوییەی واقیع بە شێوەیەکی تەواو پێچەوانە پێشان دەدات، بە ڕادەیەک وای دەردەخات هەر بیرکردنەوەیەکی جیاواز لە خۆی و هەر گۆڕانکارییەک، کە بەبێ ئەو بکرێت، جارێکی دیکە ئەو کۆمەڵگایە بەرەو وێرانی دەباتەوە. ئەگەر لە جیاتیی ئەنفال هەر ڕووداوێکی دیکەیش دابنێین، ئەوە هیچ لە مەسەلەکە ناگۆڕێت.

مەبەستمانە بڵێین ئەو نووسەرە لە ڕێگەی تراجیدیایەکی هەژارانەوە، کە تەنیا پشت بە یادەوەری و بینینێکی ڕووکەش دەبەستێت، نەک بە تێڕوانینێکی ڕەخنەگرانە، بۆ ناو مێژوو دەگەڕێتەوە. لەوێیشەوە مژدەی ژیانێکی ئاسوودە و بەختەوەرمان دەداتێ.

سەرنج دەدەین تێڕوانین و ئیشکردنی ئەو نووسەرە هەمان تێڕوانین و ئیشکردنی ئایدیۆلۆجیایە. ئەو نووسەرە بە هەمان زەمەنی فیزیکی بۆ ناو مێژوو دەگەڕێتەوە، ئەوە لە کاتێکدا دەبێت زەمەنێکی پێچەوانە بخوڵقێنێت، کە ئەمەیان خۆی لە کۆمەڵێک تەکنیک و فێڵی هونەریدا دەبینێتەوە. لێرە جارێکی دیکەیش هەست بە پاشکۆیەتیی ئەدەب دەکەین، چونکە ئەمە لاساییکردنەوەی کتومتی ئایدیۆلۆجیایە، کە هەمیشە خێراترین ڕێگە دەگرێتە بەر بۆ لێکدانەوەی واقیع. لێرەیشەوەیە ڕووداو تەنیا لە ئاستی هەقایەتدا دەمێنێتەوە و ناگاتە ئاستی چیرۆک، کە هەر یەکەیان خاوەنی زەمەنی خۆیانن و لای ئێمە تێکەڵی یەکتر کراون. من پێشتریش لەم بارەیەوە گوتوومە، گەڕانەوەی ئێمە بۆ ناو مێژوو زۆر جار گەڕانەوەیەکی

ن□ستالژیانەیە، نەوەک دڵڕەقانە. گەڕانەوەیەکە پڕە لە سۆز و میهرەبانی، بۆیە ناتوانین مێژوویەکی جیاواز لەو مێژووە فەرمییە بخوڵقێنین. ئەو گەڕانەوەیە هەڵگری چاوێکە، کە هەموو ڕابردوو بە پیرۆز دەبینێت، بگرە زۆر جار ئەو نووسەرە هەر خودی نووسین بە شتێکی گڵاو دەزانێت و ڕێگەی نادات بەبێ پاککردنەوە لە گومان و پرسیارە بەدەکان بچێتە ناو هەندێک زۆنەوە، کە لای ئەو پیرۆزن و بە تابوو دادەنرێن. ئەو تەماهیکردنە لەگەڵ مێژوو ئەدەبی نووسراوی ئێمەی کردووەتە پاشکۆی ئەدەبی زارەکی. بەکورتی تێکڕای ئەرکی ئەو نووسەرە لەوەدا کۆ دەبێتەوە، کە پێمان بڵێت ڕووداوێک هەیە بە ناوی ئەنفال، ڕووداوێکی دیکە هەیە بە ناوی هەرەس، ڕووداوێکی دیکەیش هەیە بە ناوی کۆڕەو. ئەگەر بمانەوێت ئەو پ□س□سە بە زمانی ئەلیکترۆنی بنووسینەوە، ئاوای لێ دێت: نووسەر کۆپییەک لە لینکی واقیع وەردەگرێت و بۆمانی پەیست دەکات. لێرە ناکرێت نەڵێین ئەو نووسەرە تەنیا کاتێک دەزانێت لە کۆمەڵگادا چەوسانەوە هەیە، کە زمان زۆر ئاسان و شەفاف دەکرێتەوە و شتەکان لە شێوەی کۆمەڵێک ئایکۆندا دەردەخرێن.

ئەگەر ئێمە پێ لەسەر ئەوە دابگرین، کە زمانی ئەدەبیمان بووەتە پاشکۆی زمانی سیاسەت، ئەوە دەبێ بزانین ئاست و مەودای زمانی سیاسەتمان چۆنە، بەو مەبەستەی بزانین سەرچاوەی ئەو نووسەرە ئەدەبییە چەند هەژارە‌. من پێم وایە ئەو زمانەی سیاسەت ئەگەر هەر بە پێوەرەکانی سیاسەت خۆیشیەوە لێک بدەینەوە، هەر زمانێکی لاوازە. زمانێکە تەنیا لە سنووری ناسینەوەی لایەنگر و دەستنیشانکردنی دوژمندا بە کار هاتووە. هێندە‌ی ئێمە لە دوای ئەنفالەوە سەرنجمان لە ئەدەبی خۆمان داوە، هەر ئەوەمان بۆ دەرکەوتووە، کە ئەوەی لە پشت ئەو ئەدەبەوەیە ئایدیۆلۆجیایەکی هەژارە، نەوەک فکری ڕەخنەیی و فەلسەفە. ئەوەی ناهێڵێت ئەنفال و هەر ڕووداوێکی دیکەی مێژوویی بسوێنەوە، ئەو گوتار و لێکۆڵینەوانەن، کە لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا بڵاو دەکرێنەوە و باس لە گەورەیی ئەو تێکستانە دەکەن، ئەو تێکستانەی ئەنفال و ڕووداوەکانی دیکەی مێژوویان وەک خۆی گوێزاوەتەوە. هەتا ئەمڕۆیش لێکۆڵینەوەی ئێمە هەموو جوانییەکانی تێکستێک لەوەدا کۆ دەکاتەوە، کە پڕیەتی لە‌ ئێش و ئازار. ئازار بە مانا میللییەکەی، نەوەک بە مانا فەلسەفییەکەی. لێرەوەیە من باوەڕم نییە، کە مەسەلەکە تەنیا نەبوونی تێڕوانینی قووڵ بێت بۆ خوێندنەوەی واقیع، بەڵکوو بە پلەی یەکەم نەبوونی شێوازێکی جیاواز و سەربەخۆی هەر نووسەرێکی ئەدەبییە. ئەگەر ئەنفال لە واقیعدا کۆمەڵگەی ئێمەی تێک شکاندبێت، ئەوە لەناو نووسیندا بەردەوام ئیستاتیکامانی شێواندووە.

http://www.dengekan.com/doc/2007/4/anfal2007/karwan_kakaSwr.pdf

---

رۆڵی جاش لە ئەنفالدا.. عەلی مەحمود محەمەد

ئۆپەراسیۆنی ئەنفال بە بەشداری سوپای عێراق و هێزە تایبەتەکان و ئەمن و ئیستخباران و … بە هاوکاری زیاتر لە 366 فەوجی جاش و دەیان مەفرەزە خاسەی جاشی کورد ئەنجامدران. هاشم سوڵتان لە وتەیەکی بەرگریدا لە پرۆسەی دادگایی ئەنفالدا ژمارەی جاشەکانی بە 250000 کەس دیاریکردووە.

لەسەرجەم ئۆپەراسیۆنەکاندا دیدەرەکان شایەدی ئەوە دەدەن, جاشەکان لە هەموو ئۆپەراسیۆنەکان پێش سوپا کەوتوونە, زۆرینەی خەڵکەکە بە چاوساغی و درۆی ئەوان دەستگیرکراون, بە پێی بەڵگەنامەکان هیچ فەوج و مەفرەزەی تایبەتی جاش نییە, بەشداری چەند پرۆسەیەکی ئەنفالیان نەکردبێت, لە ماوەی ئەنفالدا بەشدار نەبوبێت, یاخود هاوکاتی لە گەڵ بەشداری لەو کات و شوێنەدا ئەرکیان پێ نەسپێردرا بێت.

بۆچی جاشەکان هەموو تاوانباری بەشداری ئەنفالن؟

لە رێکەوتی 8-9-1987 بە نووسراوی ژمارە 5731ی بیرۆی باکووری پارتی بەعسی عەرەبی سۆسیالستی, بڕیار درا تەنها 50%ی پێکهاتەی فەوجە خەفیفەکان لە بارەگا جێگیرەکانیان و رەبایەکان بمێننەوە, ئەوی دی بەکار بهێنرێن بۆ پەلاماری گوندە قەدەغەکراوەکان, بۆ ئەوەی پەلاماری پێشمەرگەو دانیشتووانە سڤیلەکەی بدەن, لە هێرشەکاندا پێش سوپا کەوتن, بەشداریان کرد لە پەلاماری هاووڵاتیانی سڤیلی لادێ نشین, خانووی هاووڵاتیانیان روخاند, مزگەوت و قوتابخانەو نەخۆشخانەیان وێران کرد, لە تاڵانیش دەستیان نەپاراست, بڕیاری 4008یش لەو بارەوە ئازادیانی کرد لە تاڵانکردن. واتا بەردەوام چارەکی کۆی ژمارەی فەوجە خەفیفەکان لە ماوەی ئەو 364 رۆژەدا لە ئەرکدا بوون لە پانتایی جوگرافیای کوردستان, وێڕای

چارەکێکی زیاتری دیکەیان بەردەوام لە بارەگاو رەبایەکاندا پارێزگاری حکومەتیان دەکرد و ڕێگاکانیان دەپاراست و بۆسەیان دادەنایەوە لەسەر ڕێگاکان بۆ پێشمەرگەو هاووڵاتیان, دەیان و سەدان تاوانی جەرگبڕیان لەو بۆسانە ئەنجامدا. لە تەواوی پرۆسەی ئەنفالەکان و قۆڵەکانیەوە, سەرەتا جاشەکان چونەتە گوندەکان و هەڵەت و شیو دۆڵ و ناو ئەشکەوتەکان و سەر چیاکان دواتر سوپا, بەمەش دەردەکەوێت تەواوی فەوجە جاشەکان لە پرۆسەی ئەنفالدا لانی کەم چەندین جار بەشدارییان کردووە لە تاوانەکەو هاوپشکن لە تاواندا تۆمەتبارن بە ئەنجامدانی جینۆساید, ناویان لە لیستی تۆمەتبارانی ئەنفال نووسرابێت یان نا.
تەنانەت مندالانیان چەکدار دەکرد بۆ موچەکانیان, لەو ئاستەدا ژمارەیەکی زۆریشیانیان بە کوشتدا, ئەمەش تاوانێکی دیکەیانە لە پاڵ تاوانی بەشداری لە تاوانی جینۆسایدی ئەنفال.

پشکی جاش لە جێبەجێکردنی بڕیاری 4008

لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالدا زۆربەی دەستکەوتەکان کە بەدەست دەهێنران لە سەروەت و سامان بۆ فەوجی جاشەکان و هێزەکانی حکومەتی عێراقی بوون بە پێی بڕیارەکە, هێزەکان عێراق بە تەواوی دەستکراوە کران بۆ فەرهودو تاڵانی, بە تایبەت فەوجەکانی جاش.
خاڵی حەوت لە بڕیاری 4008, جاشەکانی سەرپشك کرد لە تاڵانکردن” هەموو ئەو شتومەکانەی کەوا فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی جەنگاوەرەکانیان دەستیان دەکەوێت بۆ خۆیان دەبێت, تەنها چەکە قورسەکان و چەکی پشتیوانی و چەکی مام ناوەندی نەبێت چەکە سوکەکان بۆ خۆیان دەبێت, ئێمەی لێ ئاگادار بکەنەوەو تەنها ژمارەکانیان تۆمار بکەن. پێویستە لەسەر فەرماندەی جحافلەکان چالاك بن و بۆ ئاگادارکردنەوەی هەموو موستەشارەکان و فەرماندەی سرییەکان و مەفرەزەکانیان, وە بە وردی ئێمە ئاگادار بکرێینەوە لە چالاکییەکانی فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی”.

لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی یەك 70 فەوجی جاش جگە لە مەفرەزە خاسەکان بەشداربوون, ئەنفالی دوو 77 فەوجی جاش, ئەنفالی سێ 70 فەوجی جاش, ئەنفالی چوار 55 فەوجی جاش, ئەنفالی 5 و 6 و 7 چل و پێنج فەوجی جاش بەشدارییان کرد.
هەرچەندە ئەنفالی 1 و دوو و چوارو هەشت بە ئۆپەراسیۆنی سوپا ناوزەد کراوە, سێ و پێنج و شەش و حەوت بە ئۆپەراسیۆنی جاش و هێزە ناوچەییەکان , بەڵام لە ئەنفالی هەشتدا لانی کەم 163 فەوجی جاشی خەفیفە کۆی گشتی65,375جاش بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەیان کردووە.

بە پێی بەڵگەنامەیەك بە واژۆی سەرکردەی ئۆپەراسیۆن لیوا روکن یوسف محەمەد ئەلزەرب, فەرماندەی لەشکری پێنج لەجۆری (ئەو پەڕی نهێنی و تایبەت) بە ژمارە (ح2 2422) لە (25 ك. 1. 1988) بۆ فەرماندەیی گشتی سوپای ناردووە, دیاریکردووە لەو شاڵاوە 13553 کەس دەستگیرکراون, کە " 893 کەسیان تێکدەرن"پێشمەرگە", 737 کەسیان تێکدەری خۆ بەدەستەوە دەر, 1489 پیاو, 3373 ژن, 6964 منداڵ" بوونە. هاوکات لە راپۆرتەکە ستایشی ڕۆڵی فەوجە خەفیفەکانی کردووە کە لە هەموو قۆڵەکانەوە پێش کەرتەکانی سوپا کەوتوونە, بەشداری روخاندنی لادێکان و تاڵانیەکانیان کردووە.

جاشەکان سەرباری ئەوەی راستەوخۆ لە کردە سەربازییەکان پێش سوپا کەوتونە و بەهۆی شارەزایی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیانەوە هۆکاری گرتنی زۆرینەی خەڵك بوونە, هاوکات لە ڕێگای ئەوانیشەوە خەڵکێکی زۆر تەسلیم بوونەتەوە کە زۆرینەیان پیاوی گەنج و زۆریان چەکدار بوونە, واتا لە کاتی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال و کاتی ئاساییدا ڕۆڵی خۆیان لە ئەنفالکردنی خەڵکدا گێڕاوە.

جاری واش ڕێك کەوتووە لە پرۆسەی ئەنفالدا جاشەکان ڕۆڵی پۆزەتیفیان گێڕاوە وەك لە ئامریەی سەربازگەی تەق تەق بە هاوکاری جاشەکان هەندێکیان ئازاد کراون لە چەمچەماڵ و دوزیش جاشەکان هەندێکی دیکەیان ئازاد کردووە, تاك و تەرا لێرەو لەوێش جاشەکان ژن و منداڵیان لە زۆر جێگا بەهۆی خزمایەتیەوە بەرداوە .

دادگایی کردن

لە پرۆسەی دادگاییەکەی دۆسیەی ئەنفال حەوت تۆمەتبار وەك تۆمەتباری سەرەکی دادگاییکران, وە 42 تۆمەتباریش لە هەنگاوی یەکەمدا دیاریکرابوون بۆ دادگاییکردن لێ ئامادە نەبوون وەك لە دوو نامەی دادگای باڵای تاوانەکاندا ناویان هاتووە " بە پێی نووسراوی ف2 1445 ڕێکەوتی 18-12-2005 ی دادگای باڵای تاوانەکان, بڕیاری گرتن بۆ 24 کەس دەرچوو, کە بریتی بوون لە" نزار خەزرەجی, یونس ئەلدرب, ئەیاد خەلیل زەکی 89-اللوائ الرکن (ایاد خلیل زکی) قائد ق ق جح /د و /, رەمزی مەحمود 92-اللوائ الرکن (رمزی محمود عبداللە) قائد فق مش /33, سەعید مەحمود باریکە, قاسم دڕەیی 216- قاسم رشید درەیی , معتەسەم بەرزنجی, یاسین رەئوف, تەحسین شاوەیس, قاسم ئاغای کۆیە, بایز عەبدالڕەحمان, عەلی ئەحمەد رەشید, نیعمە فارس 86-الفریق الرکن (نعمە فارس حسین) معاون رئیس ارکان الجیش للتدریب

, حەمید شەعبان, نەجم عەبدوڵا دوری, عیسمەت سابیر 94-اللوائ

الركن (عصمت صابر عمر) قائد فق /4 ,عەدنان جەباری 179-سعيد عدنان جباری, جيهان موسا, رەفعەت گلی شمال رفعت كلی امر سريە , عوسمان شێخ سەعيد, شێرزاد ساڵەح, تۆفيق جەبار قارەمان 159-توفيق جبار قارمان، حوسێن شێخ سەعيد, حەسيب حەمە ئينجە".
هەروەها "لە رێكەوتی 21-12-2005, بە پێی نوسراوی دادگای باڵای تاوانەكان ژمارە ف2 1474, داوای ناوی سيانی و ناونيشانی 18 تاوانبار دەكات كە بريتين لە" سەعيد مەحمود باريكە, عەدنان جەباری, شێخ رەئوف, شێخ جەعفەر 164-جعفر عبدالكريم البرزنجی محافز السليمانيە, شێخ رەمەزان, قاسم دڕەيی, جيهان موسا, معتەسەم بەرزنجی, رەفعەت گلی, ياسين رەئوف, غەسان شێخ سەعيد, تەحسين شاوەيس 409-تحسين شاويس سعيد , شێرزاد ساڵەح, قاسم ئاغای كۆيە 115-المستشار (قاسم فارس تاهر مصتفی اغا) ف د و /, تۆفيق جەبار قارەمان, بايز عەبدالڕەحمان, حوسێن شێخ سەعيد, عەلی ئەحمەد رەشيد, حوسێن حەمە ئينجە".
-نزار خەزرەجی, كە بە وتەی خ□ی راستەوخ□ فەرماندەيی ئەنفالەكانی 1 , 2, 4 , 8ی كردووە ناوی لە ليستەكەدا نييە, وە 25 كەس لە ك□ی 42 كەسە داواكراوەكە ناويان لە ليستی تۆمەتباران نييە كە 21 يان كوردن و راستەوخۆش كەسوكاری قوربانيان لەمانەو زۆری ديكە سكاڵايان لە دژيان تۆماركردووە, كاتی خۆی پێش دادگای باڵای تاوانەكان ليستەكەيانم بڵاو كردەوە.

زۆرينەی تاوانبارانی ئەنفال كوردن

ليستی 423 كەسەكەی تۆمەتبارانی دووەمی ئەنفال بە تايبەت كوردە جاشەكان لە سەر بنچينەی ئەو بەڵگەنامانەی دەست كەوتن لە بەشداريان لە پرۆسەكە نموونە 163يان لە ئەنفالی 8, 77يان لە ئەنفالی يەك و دوو كە نيشانەی ئازايەتيان وەرگرت, وە هەندێك بڕياری ديكەی وەرگرتنی نيشانەی ئازايەتی دياريكراون, وەك بينيمان 21 كەس كە راستەوخۆ كەسوكاری قوربانيان سكاڵايان لەسەريان تۆمار كردووە, ناويان لە ليستەكە هەر نييە, سەرباری زۆر ناوی ديكە سكاڵايان لەسەر تۆمار كراوە, بەڵام دواتر بە هۆكاری نەزانراو ناويان نەچۆتە ليستەكەوە.
وە كەسانێكی زۆريش هەن لەميانی پرۆسەی ئەنفالدا تاوانی قێزەونيان ئەنجامداوە كەچی بەهۆی نەبوونی هۆشيارييەوە كەسوكاری قوربانيان سكاڵايان لە دژيان تۆمار نەكردووە.
ئەگەر كوردەكان تەنها ئەو 258 كەسە بن لە كۆی ليستە 423 كەسييەكە ئەوا 60,9%ی تۆمەتباران دياريدەكەن, كە زۆری ديكە لە ليستەكەدا

هەن, وێرای لیستە 21 کەسییە داواکراوییەکەی خولی یەکەم و ئەوانەی سکاڵایان لەسەر تۆمارکراوە لە لایەن قوربانیانەوە نەخرانە هیچ لیستێکەوەو ئەوانەشی سکاڵایان لە دژیان هەر تۆمار نەکرا.
کەواتە ئەگەر ئەنفال بڕیارەکەی لە لایەن ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشەوە درابێت , ئەوا جێبەجێکارەکەی بەشێوەی گشتی جاشی کوردن, ئێستا هەموو لە سزا نەك رزگاریان بووە, بگرە کەوتوونەتە بەر پاداشتی دەسەڵاتی کوردی.

بۆچی دادگایی ناکرێن؟

بە بەهانەی لێبوردنی گشتی بەرەی کوردستانییەوە تۆمەتبارانی ئەنفال هەموو لە سزاو لێپرسینەوەو بەرپرسیارێتی رزگاریان بووە, لێبوردن ئەوانەشی گرتەوەوە تا دوای 2003 لە بەغدا بوون, لە کاتێك تاوانی ئەوان گلانە بە تاوانی جینۆسایدو تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی, لێبوردن ئەو جۆرە تاوانانە ناگرێتەوە, گوایە ڕێگا دراوە لە ڕێگای مافە کەسییەکانەوە قوربانیان سکاڵا تۆمار بکەن, بەڵام ئەمە ڕاست نییە هەموو دەزگاکانی حکومەت لە بەردەم سکاڵای کەسوکاری قوربانیان داخراوە, بە فەرمی سکاڵامان لە داواکاری گشتی ڕەتکراوەتەوە, دەسەڵاتی باڵای کوردستان فەرمانیان داوە ئەم کەیسە نەجوڵێنرێت, هیچ سکاڵایەك لە دژی تاوانبارانی ئەنفال نەجوڵێنرێت.

بسم الله الرحمن الرحيم

المحكمة الجنائية العراقية العليا
قضاة التحقيق

9099

العـــدد: ق٢/ ١٤٧٤
التاريخ: ٢١/ ١٢/ ٢٠٠٥

الى/ مكتب المحكمة / السليمانية
م/ معلومات

تنفيذا لمل جاء بقرار هذه المحكمة بتاريخ ٢٠٠٥/١٢/٨
يرجى تزويدنا بالاسم الثلاثي واللقب والعنوان للمتهمين المدرجة اسمائهم ادناه وذلك لامور تحقيقية مع التقدير.

القاضي
رائد جوحي
رئيس قضاة التحقيق

الاسمـــاء

١.سعيد محمود باربك
٢.عدنان عبدالله جباري
٣.شيخ رزوف
٤.شيخ جعفر
٥. شيخ رمضان
٦.قاسم دره ى
٧.جهان موسى
٨.معتصم محمد البرزنجي
٩.رافت كلي
١٠.ياسين رووف
١١.غسان شيخ سعيد
١٢.تحسين شاوس
١٣.شيرزاد صالح
١٤.قاسم اغا كوي
١٥.توفيق جبار قارمان
١٦.بايز عبد الرحمن
١٧.حسين شيخ سعيد
١٨.علي احمد رشيد
١٩.حيسن حمة انجة

Iraqi high Tribunal
Investigation Judges
Baghdad , Iraq

9101

المحكمة الجنائية العراقية العليا
قضاة التحقيق
بغداد – العراق

No
Date

العدد ق/١٤٤٥
التاريخ ٨/١٢/٢٠٠٥

الى / وزارة الداخلية / الجنائية والحركات

م / تعميم امر قبض

تنفيذاً لقرار قاضي التحقيق المحترم بتاريخ ٨/١٢/٢٠٠٥.

تعميم امر القبض الصادر بحق المتهمين المدرجه أسمائهم ادناه لصدور امر قبض بحقهم وفق المادة (١٢) من قانون المحكمة الجنائية العراقية العليا وترفق طياً مذكرات القبض الصادرة بحقهم للتفضل بالاطلاع وتعميم اوامر القبض الصادرة بحقهم واعلامنا مع الاحترام والتقدير.

المحقق الاقدم

٠٠٣٣١٧

اسمــاء المتهميــن

ت	اسم المتهم	ت	اسم المتهم
١	نزار عبد الكريم الخزرجي	١٣	نعمة فارس
٢	يونس الذرب	١٤	حميد شعبان
٣	اياد خليل زكي	١٥	نجم عبد الله الدوري
٤	رمزي محمود	١٦	عصمت صابر
٥	سعيد محمود باريك	١٧	عدنان عبد الله جباري
٦	قاسم دره ي	١٨	جهان موسى
٧	معتصم محمد البرزنجي	١٩	رأفت كلي
٨	ياسين رؤوف	٢٠	عثمان شيخ سعيد

9102

ت	اسم المتهم	ت	اسم المتهم
٩	تحسين شاوس	٢١	شيرزاد صالح
١٠	قاسم اغاكوي	٢٢	توفيق جبار قارمان
١١	بايز عبد الرحمن	٢٣	حسين شيخ سعيد
١٢	علي احمد رشيد	٢٤	حسيب حمه النجة

المـرفـقـات

اوامـر قبـض عدد (٢٤) .

هێنانەکایەی ڕوانینێکی نیشتمانی بۆ جینۆسایدی گەلی کورد(ئەنفال).. موحەممەد گەڵاڵەیی*

لە پرۆسەکانی جینۆسایدکردنی گەلی کورد لە باشووری کوردستان دا، (ئەنفال) لە شوبات تا ئەیلولی 1988دا، پرۆسەیەك کە کاریگەرییەکانی تا ئەمڕۆ لە ئارادان و بۆ دواڕۆژێکی دووریش لە هزر و بیری مرۆڤی کورد دا دەمێنێتەوە، کە بەتێکڕایی لە هەشت قۆناغی قڕکردنی گەلی کورد لە گەرمەسێر بۆ زۆزانەکانی بادینان چڕکرایەوە و نزیکەی (182000) هەزار کەس لە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواری ئەو ناوچانەی کەوتنە بەر پرۆسەکانی ئەنفال لە بیابانەکانی باشووری عێراق دا زیندە بە چاڵ کران، ئەم پرۆسە(ئەنفال) دوای شەڕی یەکەمی جیهانی ئەمە دووەمین جار بوو کورد بکەوێتە بەر پرۆسەیەکی داپڵۆسێنەر لە ڕاگواستن تا کوشتن بەتایبەتی لەڕووی قەبارەی وێرانکاری و کوشتنی کورد، چونکە لە ماوەی 1914-1918 لە کوردستانی سەردەمی عوسمانی دا نزیکەی (700000) هەزار کورد لەلایەن دەسەڵاتدارانی ئیتحاد و تەرەقی لە ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی دا بە ڕاگواستنی زۆرە ملێ، بەسەربازکردنی زۆرەملێ و جینۆسایدکردن قڕکران، ئەمە دووەمین پرۆسەی قڕکەری کورد بوو لەسەدەی بیستەمدا.

شایانی باسە؛ لەم ساڵانەی ڕابردوودا لەلایەن چەند توێژەرێکی بەتوانا پرۆسەکانی ئەنفال لێکۆڵینەوەی وردی لەسەر کراوە، یەك لە لێکۆڵینەوە زانستیەکان کە لەلایەن(مامۆستا جەمال مەجید فەرەج)ئەنجامدراوە، بە بەڵگەنامەی فەرمی حکومەتی بەعسی ڕووخاو(1968-2003) سەلماندوویەتیی کە پرۆسەکانی ئەنفال تەنها هەشت پرۆسە نەبوونە، بەڵکو نۆ پرۆسەی قڕکەر بوونە، کە پرۆسەی نۆیەم ناوچەی سێ گۆشەی سنووری لەنێوان ئاب-ئەیلولی 1988دا گرتۆتەوە، بۆیە وێڕایی دەستخۆشیم بۆ ئەم توێژەرە، خۆشبەختانە لە بەشی مێژووی فاکەڵتیی ئاداب لە زانکۆی سۆران، لە ڕۆژی 19ی کانوونی یەکەمی 2022 سەمینارێکی سەرهێڵی(ئۆنلاین)ی بۆ ناوبراو ڕێکخرا و بەشێوەیەکی زانستی بەڵگە و ئەرگیۆمێنتەکانی بۆ ئامادەبووان خستەڕوو، ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە نۆ پرۆسەی ئەنفال بە

بەڵگەنامەی مێژوویی سەلمێندراوە، بەڵام جێگەی خۆیەتی ئاوڕێکیش لە پرۆسەکانی جینۆسایدکردن لەماوەی 1988-1991 بدرێتەوە، بەتایبەتی لە کاتی گەڕانەوەی حکومەتی بەعسی ڕووخاو لە کۆتایی ئاداری 1991 بۆ شارەکانی کوردستان بەتایبەتی هەولێر، کەرکوك، سلێمانی و دهۆك، کە خەڵکێکی زۆری جینۆسایدکرد، کە تا ئەمڕۆ چارەنووسی ئەم کەسانە یەکلاینەکراوەتەوە و نەخراونەتە چوارچێوەی پرۆسەکانی جینۆساید کردنی کورد لە کوردستان دا.

لەماوەی ئەم سی و پێنج ساڵەی ڕابردوودا، کە یادی پرۆسەکانی جینۆسایدکردنی کورد(ئەنفال) کراوەتەوە، زیاتر لە ڕوانینێکی سۆزداری و بیرهێنانەوەی قوربانیان و بەڕێزن پێدان بە کەسوکاری قوربانیان و پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری، ئەمە تا ئێرە نواندنی بچووکترین وەفا و خزمەتگوزارییە بۆ قوربانییەکانی پرۆسەکانی جینۆسایدکردنی گەلی کورد(ئەنفال) لە باشووری کوردستان دا، بەڵام دەبێت ئەم کارەساتە لە ڕشتنی فرمێسکی خەماوی بۆ هیوابوون و بنیاتنانەوەی ئایندە لەهەموو ئاستەکاندا هەنگاو بهاوێت..بۆیە گرینگە لە هەنگاوی یەکەمدا یادی ئەنفال لەم چوارچێوەیەدا دەربهێنرێت، چونکە پرۆسەی ئەنفال لە بنەڕەتدا پڕۆسەی قڕکردنی گەلی کورد بەشێوەیەکی ڕێکخراو، کە ئایدۆلۆژیای بەعسی عروبی، دەوڵەت و دامەزراوەکانی بەشدارییەکی کارای ئەم پرۆسەیە بوون، کە بەرنامەیەکی تایبەتی جینۆسایدکردنی گەلی کورد لە باشووری کوردستان بوو.

لەم قۆناغە مێژووییەدا، پێویستە پرۆسەکانی جینۆسایدکردنی گەلی کورد(ئەنفال) لەو چوارچێوەیە مرۆیی و سۆزدارییەی دانراوە، بەهاوتەریب پرۆسەیەکی نیشتمانی سەرانسەر لە باشووری کوردستان دەستپێبکات بۆ لێکۆڵینەوەکردن، تۆمارکردن و بڵاوکردنەوەی ژیانی قوربانییەکان بە زمانە زیندووەکانی جیهان، دروستکردنی مۆزەخانەی دیجیتاڵی بەزمانە زیندووەکان لەشارەکانی کوردستان، ناچارکردنی کۆمپانیاکانی گەشتوگوزاری لەناوخۆی کوردستان لە ڕێبەری و بەرنامەکانیان دا باسی ئەم پڕۆسە بکەن و مەرجێك بێت لە مەرجەکانی مۆڵەتپێدان و نوێکردنەوەی ساڵانەیان، دروستکردنی دراما، فیلمی سینەمایی و ڤیدیۆی ئەنیمەیش لە سەر تۆڕەکانی کۆمەڵایەتیی بۆ هەموو ئاستەکانی تەمەن، نووسین و بڵاوکردنەوەی چیرۆك و ڕۆمان بە زمانی کوردی و زمانە زیندووەکانی جیهان بۆ هەموو ئاستەکانی تەمەن، کردنەوەی بەشی زانستی و ناوەندی لێکۆڵینەوەی تایبەت لەسەرجەم سەنتەرەکانی توێژینەوەی زانستی لە زانکۆکانی کوردستان دا تایبەت بە (جینۆساید)، ڕاگەیاندنی یارمەتی دارایی(فەند) بۆ توێژەران لە لایەن وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوان و وەزارەتی

خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە کوردستان دا، ئەنجامدانی کۆنفرانسی هاوبەشی ساڵانەی زانکۆکان لەناوخۆ و دەرەوەی وڵات بۆ پرۆسەکانی جینۆسایدکردنی گەلی کورد..بە ئەنجامدانی و بەجێهێنانی ئەم ڕاسپاردە زانستی، هونەری، ئەدەبی و گەشتوگوزاری، ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ دەکەوێتە خزمەتی سیاسیەت و دیپلۆماتیەتی کورد لە ناوەندە کاریگەرەکانی جیهان دا، دەبێت ئەو هەست و سۆزەی ناو ناخی خۆمان(وەك کورد) بگوێزینەوە بۆ هەست و ناخی ئەوانی دیکە(غەیری کورد لە جیهان)دا، کە لە ئەنجامدا دەبێتە چەترێکی مرۆیی و دیپلۆماتیی بۆ کورد، کورد دەتوانێت ئەمە بکاتە پرۆسەیەك لە ناوەندە کاریگەرەکانی جیهان بەناونیشانی(دیپلۆماتیەتی جینۆساید).

بۆیە هیوادارم لە نووسینی ئەم چەمك و زاراوەیەدا (دیپلۆماتیەتی جینۆساید) سەرکەوتووبووم و بۆ جاری یەکەمینە لە نووسینێکی وادا بەکاریدەهێنم، بۆیە ئەمە دەبێتە هۆی لە دایکبوونی ڕوانینێکی نیشتمانیی بۆ پرۆسەکانی جینۆسایدکردنی گەلی کورد بەتایبەتی(ئەنفال)، کە پاڵپشتیکراو دەبێت بە لێکۆڵینەوەکانی ناوەندەکانی زانستیی و بەرهەمە بەرز و باڵاکانی هونەری و ئەدەبی کوردی و جیهانی، چونکە تەنها قەرەبووکردنەوەی مەعنەوی و ماددی بۆ قوربانیانی ئەنفال بڕیاری کۆتایی نییە، بەڵکو قەرەبووکردنەوەی مێژوویی بۆ گەلی کورد(دامەزراندنی دەوڵەتێك بەناوی کوردستان)، گەڕاندنەوەی ئیعتباری ئینسانی و یەکسانی وەك گەلانی تری جیهان، پارێزگاریکردن لە مافەکانی گەلی کورد و دووبارە نەبوونەوەی پرۆسەکانی جینۆسایدکردنی گەلی کورد لەوانە(ئەنفال) لە جیهانی نوێ دا، چارەسەری بنەڕەتی و پێدانی گەرەنتییە لەسەر گۆی زەوی بۆ گەلێکی مەزن کە تا ئێستا دەوڵەتێکی سەربەخۆی نییە و پێشی ڕەوا نابینرێت..!

*مامۆستا لە بەشی مێژووی فاکەڵتیی ئاداب لە زانکۆی سۆران.

نامەی سپیدێ قلیان لە زیندانی

ئەوینەوە بۆ وتەبێژی دەسەڵاتی دادوەری

قوربانیمان نەداوە بۆ ئەوەی سازش بکەین!

“بە ناوی خودای پەلکەزێڕینەوە”

تەنیا چوار کاتژمێر بەسەر دەرچوونەدەرەوەم لە زیندانی ئەوین تێپەڕی بوو و تەنیا چوار کاتژمێر شاهیدی شەقامی دوای “ژن، ژیان، ئازادی” بووم. تەنانەت نیوەی ڕێگای بەرەو ماڵەوە چونیشم نەبڕی بوو کە لەسەر ڕێگا دەستگیرکرام و ڕەوانەی گرتوخانەی ئەوین زیندانی ژمارە ٢٠٩ کرام. لەم ماوە کورتەدا، لە هیچ بەکەم سەیرکردن و سووکایەتییەکمبەرانبەرم قوسوریان نەکرد. بە توندی ئەشکەنجەو ئازاریان دام. بە گوتەی خۆیان “کەرکوژیان” کردم. پیاوێک لە ڕاڕەوی “٢٠٩” هەڕەشەی ئەوەی لێکردم کە دەستدرێژی دەکاتە سەرم. وتی دەست و قاچت دەبەستین و زۆر باش حسابەکەت یەکلایی دەکەینەوە. لەڕاستیدا، ڕەهەندەکانی “وردبینی” لە چەند دە هەزار دەستگیرکراوی بزووتنەوەی “ژن، ژیان، ئازادی”شدا چ لە ژوورە تاریکەکانی تاوانەکانی چوار دەیەی ڕابردودا و چ لە پرۆسەی دادخوازیدا جێگەیەکی تایبەتی هەیە… بەڵام ئەوەی کە ڕوونە: بەڵێنی ئەمەیە، هێشتا لەجێی خۆیدا ماوە. “ئازادی” نادرێت، بەڵکو دەسەنرێت و من، سپیدە قالیان، لەلەسەر ئەو بەڵێنەی کە بەخەڵکی گیان لەسەر دەستی ئەرانمداوە ماومەتەوە.
من ناڕۆمە دادگایەکی نمایشی بەسەرۆکایەتی کەسێک کە واژۆی حوکمی لەسێدارەدانی شۆڕشگێڕانی کردووە، هەروەها هیچ ڕەوایەتییەک نە بۆ دادگا فەرمی و نمایشییەکانیان ، نە بۆ ئەو بڕیارانەی دەری دەکەن قایلم، و بە ڕوونی ڕایدەگەیەنم، تا ئەو کاتەی حکومەتی سێدارەی ئیسلامیی لە دەسەڵاتدایە و هەتا “دەرکەوتنی بەهاری لەخۆبردوەکان” و ئەوانەی ناڕەزایەتی دەربەدەبڕن لە بەرامبەر بە ستەمکاریدا، بارمتەی حکومەتی ئیسلامی وفەرمانی دادگا ڕاسپێردرا و نادادپەروەرن ، بەشداری لەهیچ دادگایەکدا ناکەم… بەهیوای ڕوخانی زوحاکی زەمانە.

سەپیدە قالیان زیندانی ژنانی بەندیخانەی ئەوین
وەرگێڕانی :کاوە عومەر

جەنگی دووەمی جیهان و کێشەی کورد.. ڕامی عزیز

هێزەکانی تورکیا لە شۆرشی سێیەمی (دەرسم)لە سالی ١٩٣٩ دامرکاندەوە،لە پاش مردنی مستەفا کەمال ئەتاتورک، عیسمەت ئینۆنۆ بەسەرۆک کۆماری تورکیا هەلبژێردرا.عیسمەت ئینۆنۆ هەولی هەورکردنەوەی بارودۆخی کوردستانی باکوریدا بەلێنی چاکسازی بە کوردەکاندا بوو بە ئەوەی شۆرشەکان دابمرێنێتەوە.لە بەر هەلگیرسانی جەنگی دوویەمی جیهان لە سالی ١٩٣٩ . بە لایەنی تورکیا لەم جەنگەدا،پەردەیەکی رەشی و تاریک بە ماوی بیست سال دواتر بەسەر کوردا پۆشی ، بەیە بارودۆخێکی تاریک رەشی بالی بەسەر کوردستانی باکوردا هەلکێشا ، کوردی باکور لە ژیانێکی تاریک رەشدا بەسەردەبرد.لە کوردستانی باشور و رۆژهەلاتدا چەند بزوتنەوەیەکی کوردی هەوەی رێک خستنەوەی ریزەکانیکوردستان دابوو بە ئەوەی پێداگری لەسەر مافەکانی گەلی کوردابکەن،لەسەر ئاستی ناوخۆ و نیودەوڵەتیدا.

پەیمانی شەعدئابا لە ٨ تەموزی ١٩٣٧ لەنێوان عێراق و تورکیا و ئیران و ئەفغانستاندا مۆرکرا،ئەم پەیمانە بەپلەی یەکەم بە لەدان بوو لە هەر بزونەوەیەکی کوردی، بەدرێژای مێژوەی بە چاوەک رەگەزپەرستی تەماشای کوردیان کردووە ئەم پەیمانە بە لەناوبردی گەلەی کورد بوویە بەنام کورد ئەم فکرە رەگەز پەرستیە هەتا هەتا بە ئەم دەولەتانە لەناو گورناوە چونکە کورد هێج کاتێک بەم ولاتانە لەناوناچێت .

لەسالی ١٩٣٨ (کۆمەلەی برایان) بە سەرۆکاتی شێخ لیتفی کوری شێخ مەحمود حفید سەریهەلداو بەئامانجی رزگارکردنی گەلی کورد و کوردستان بویە.هەر چەند سنوری چالاکیەکانی تەنها لە سلێمانی بوو کۆمەلەی دارکەر لە سالی ١٩٣٧ لە بەلام زۆری نە خایاند ناوەکەی گۆردرا بە (حیزبی هیوا)، حیزبی هیوا دژی فاشیزم و تێکۆشان و سەرکرداتی بزوتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کوردی دەکرد.

لەدوای کۆتای هاتنی جەنگی دوویەمی جیهان لە سالی ١٩٤٥ پرنسیپێک نوێ هاتەکایاوە لە تورکیا ئەویش گۆرانکاری سیاسی بوو لە سیستەمی تاک حیزبی گۆرا بە سیستەمی فرەحیزبی لەدوای کۆتای هاتنی جەنگی

یەکەمی جیهان چەند حیزبێکی سیاسی هاتنە کایاوە هەکاری سەرهەلدانی فرە حیزبی لە تورکیا ئەوە پەیمانی ئەتڵەنتیک ، دەولەتەک نەبوو لە جیهان حاشا لە مافەکانی بکات و دان نەنەت بە ئازادییە گشتیەکان ، لە داوی سەرهەلدانی فرەحزبی لە وەلاتەکگرتوەکانی بەزەمانەتی دیموکرات و ئازادی گشتیەکان کەمەلەی نەتەوە پەرستی تورک خاوەن بیەوبەچونە ئاینیەکان سەرەتا هەولیاندا حزبەکی ئەپزیسیەن لە تورکیادا دابمەزرەنن لە ١٨ تەموزی سالەی ١٩٤٥ حوکومەتی رازی بوو بە دامەزراندنی (حیزبی ژیانەوەی نەتەوەی) ئەم حیزبە بانگەشەی دەکرد بە هەلبژاردنی راستەوخۆی سەرۆک کەمار و سیستەمی بازرگانی راستەوخۆ و پەیروکردنی سیاسەت رۆژهەلاتیو دژایەتی کردنی گەلی کورد.

حیزبی دیموکراتی تورکیا لە کانوونی دووەمی سالی ١٩٥٤ لە ئەنکەرە دامەزرا هەر ئەم پارتە بە هەی زەنگەک دەیان پارت سەرهەلبدەن ،چەند حیزبەک سەریان هەلدا:

١-حیزبی لادی تورکیا :لە ١٩ ئابی ١٩٤٦ دامەزرا ،کاروچالاکی سیاسیەکانی ئەم حیزبە لە ئەستەمبەل بوو، بەلام زەری نەخایاند دەرگای ئەم حیزبەیان داخیست .

٢- حیزبی سوسیالیستی تورک: بەل حیزبە زیاتر لە (٥) دامەزان، ئەم حیزبە لە ١٤ ئایاری سالی ١٩٤٦ دامەزارا . ئەم حیزبە بە پروپاگەندەکردن بە کەمونیسی تەمەتبات کرا لەسالی ١٩٥٤ دەرگای ئەم حیزبەش داخرا .

٣-پارتی شیوعی نهینی تورکیا :ئەم پارتە بە درێژەپێدەری ئەو سیوعییە تورکییە دادەنرەت کە لەسالی ١٩٢٢ دامەزرابوو کوردەکان رۆژەکی زەریان ئەندام بوون لەم پارتەدا، هەر چەندە حیزبی گەل لە هەلبژاردنی سالی ١٩٤٦ پارتی گەل توانی سەرکەوتن بەدەست بەنین هەلبژاردنی سالەی ١٩٥٠ پارتی گەلی کەماری عیسمت ئینەیە بەم سەر کەوتنە دیسان سیستەمی دیکتاتەری تاک حیزبی لە تورکیا بە ماوەیەک سەری هەلدایەوە لەم ماوەیەدا ئازادی رەژنامەگەری فەراهەمکرا بویە هەی دەرکەوتنی چەند پارتەک ئەپزیسیەن هەروەها پارتی گەل کەمار چەند یاسایک دەرکردبوو لەوانە نابە بانگ بە عەرەبی بدرەت دەبەت بانگ بە تورکی بدرەت ، پارتی دیموکرات وەچەرخانەک سیاسی پەشکەوتوخوازی نەبوو، بەەام گەرانکاری تەواوی لە سیستەمی سیاسای تورکیادا کرد .

لە سالی ١٩٤٦ لەکاتی راگەیاندی کەماری ماهاباد راگەیندرا ،دەستکەوتەک باش بوو بە کوردو گەلی کوردستان هەروەها خەونی کوردی وەدیهەنا بە درێژای خەبات و تەکەشانی لە ماوەی سە هەزار سالەی رابردوو. بەلام تەمەنی ئەم کەمارە تەنها ١١ مانگ بوو لەدوای ١١

مانگ ئەم کۆمارە لە ناودەردرێت سەرکردەی کورد قازی محمد هەفالانی لە سێدارە دەدرێن، ناهامەتی جارێک تر بال بەسەر بزوتنەوە کوردی دەکێشێک ئەم نەهامەتیانە وا لە کورد کرد جارێکی تر پەنا بەرنە بەر چیاکانی و ئەشکەوتەکان لەم ساتەوە کورد هەناسەێک ساردی هەلدەمیژی بەهۆی برسیەتی و نەخۆشی□وە دەی نالاند ،لە سالی ١٩٤٦ پارتێکی سیاسی سەری هەڵدا بۆ تێکۆشان ئەم پاستە سیاسیە پارتی دیموکراتی کوردستان بوو ، سەرکردەی پاری دیموکراتی کوردستان ، مەلا مستەفا بارزانی ه□قالانی پەنایان بردە بۆ یەکەتی سۆفیەت بۆ زیاتر نکۆلیکردن لە پرسی کورد و کوردستان ،لە باکوری کوردستان کورد نەهامەتی بەسەیدا کێشابوو لە بەر ئەوەی تورکی فاشیست کوردی لە شوێنی خۆی راگواستیبووە بۆ شوێنەکانی تر هەندێک لە کوردەکان پەنایان بەردووە بەر چیاکان و هەندێک گواسترابونەوە بۆ بۆ ئەستەمبۆلی ، لە رۆژئاوای ئەنان□ل ژیانیان بەسەر دەبرد. بەمەش بەهۆی شەر و جەنگەوە ناوچە کوردیەکان تا ماوەێک هەر بە چۆلی مانەوە .پارتی دیموکراتی تورکیا داوای لە لایەنە تورکیا کرد کە کوردەکان نیشتەجێ شوێنەکانی نیشەجیان بکەن لە سالی ١٩٤٨ ، ئەم پارتە تورکیای ناچار کرد کوردەکان لە زستانی ١٩٤٨ کوردەکان بگەرێنتەوە شوێنەکانی خۆیان.

کتێب/ مەرکانەیەک خۆشەویستی، ئینجانەیەک لە بۆنی تۆ.. عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ)

بۆ خوێندنەوەی ئەم نامیلکە شیعرییە کلیکی ئێر□ بکە..

Mashkhal_MarkaDownload

ئەرشيفى وتارە رۆژنامەوانييەكانم/ رۆڵى لاوان لە كايەى سياسييدا.. نووسينى: ستيڤان شەمزينى

بەر لەوەى بەشێوەيەكى راستەوخۆ بێمە سەر باسى بەشداريى لاوان لە كايەى سياسەتدا، ئارەزوو دەكەم لە پێشەكيدا قسە لەبارەى لاو خۆيەوە بكەين و لە چەند گۆشەنيگايەكى جياوازەوە لە خودى لاو بڕوانين. لە واقيعدا لاو تەنيا ئەو كائين و بوونەوەرە نييە جياوازييە فسيۆلۆژييەكان لە پيرى جيا دەكەنەوە، بەڵكو لاو سەربارى جياوازييە فيزيكييەكەى لەگەڵ پيردا هەڵگرى دنيابينى و عەقڵيەت و تێڕوانينێكى جياواز و نوێخوازانەيە بۆ ژيان و شتەكانى دەوروبەرى. ئێمە كاتێك دەتوانين لافى ئەوە لێبدەين شەريحەى لاوانمان هەيە ئەو شەريحەيە بە واقيعى توانيبێتى دابڕانێكى ريشەيى و قووڵى مەعريفى و كولتووريى و فەرهەنگى تەنانەت ئايدۆلۆژيى و سياسيش لەگەڵ نەوەى پێش خۆى دروست بكات. ئەو كاتە نەوەيەك بە نوێ و لاو دەزانرێت بتوانێ سەرچڵى گۆڕانێكى جەوهەريى و بنەڕەتى لە كۆمەڵگەدا بكات يان سەرمەشق و جۆشدەرى بێت. يەكێك لە سيفەتە سروشتى و تايبەتيەكانى لاو ئەوەيە هەميشە بە تووڕەيى و گوڕێكى زۆرەوە دێتە ناو گۆڕەپان و ئەڵتەرناتيقى خۆى پێشكەش دەكات و سەركردا يەتى شۆڕشێك يان راستتر بڵێم رێنسانسێك دەكات كە دەيەوێت سەرلەبەرى ئەو چەمك و پێكهاتە و پێدراوانە بگۆڕێت نەوەى پێش خۆى بيناى كردووە، جا زۆرجار گۆڕانكارييەكە بەشێوەى پۆزەتيڤە و گەلەك جاريش بە پێچەوانەوە. ئەگەر لە ژێر ئەم رۆشناي□وە بنواڕين بۆ واقيعى ئەو توێژاڵەى ئيمڕۆ لاى خۆمان ناومان ناون لاوان ياخۆ نەوەى نوێ دەگەينە ئەو راستييەى ئێمە لاو و نەوەى نوێمان نييە، بەڵكو ئەو بوونەوەرەى ناوينراوە لاو تەنيا لە رواڵەت و پێكهاتەى فيزيكييەوە لاوە، ئەگەرنا وێنەيەكى فۆتۆكۆپيكراوى واقيعى خۆيەتى و چۆتەوە سەر هەمان ئەساڵەتى باب و باپيرانى خۆى.

ديسان هەمان ئەزموون و مێژووى ژيانى باوك و نەوە دێرينەكان لە واقيعێكى نوێتردا دووبارە دەكاتەوە، ئێمەى كورد هەتا ئێستا نەوەيەكى نوێى تووڕە و ياخيمان نەبووە بتوانێت تايبەتمەنديى و

سروشت و کەسێتی خۆی جیا بکاتەوە لە سروشت و کەسێتی باوک، یان زەمینە و کەشێک بخوڵقێنێت دروستکراو و داهێنراوی دەستی خۆی بێت.
بە پێچەوانەوە ئەو نەوەیەی لە بەردەستدایە نەوەیەکی پاسیڤ و دەستەمۆ و خۆشباوەڕە، هەرگیز نەیتوانیوە تەعبیر لە لاوێتی خۆی و جیاوازییەکانی لەگەڵ نەوەی پێشان بکات، جا نەخاسمە خاوەتی رۆحێتی شۆڕشگێڕیی بێت و هەوڵبدات بۆ دروستکردنی گۆڕانکاریی سترۆکتۆریی لە کۆمەڵگەدا. کاتێک لە کوردستان شەڕی ناوخۆ وەک شەڕێکی نەگریس و خنکێنەر روودەدات زۆربەی هەرە زۆری قوربانییەکانی لاوان بوون!!، کەچی لاو نەک هەر نابێتە لەمپەر و بەربەست لە بەردەم ئەم شەڕە و فشار دروست ناکات تا لایەنە بە شەڕهاتووەکان ناچار بکات بە وەستانی شەڕ (یان خۆ ئەگەر ملیش نەدەن بە دواکاریی وا خۆ کاریگەریی دادەنا لەسەر بارودۆخەکە، خۆ ئەگەر هیچ کاریگەریش نەبا، خۆ لاو لەم وڵاتەدا شتێکی لەم چەشنەی نەکردووە) بەڵکو بە پێچەوانەوە خۆیان دەبنە ژیلەمۆ و مەشخەڵ و هێزی ئەکتیڤی جەنگ، جەنگێک سەرتاپای مێژوومانی ناشرین و قێزەون کرد و وێنای کوردی لای ئەو هەموو ئەوانی تری دەرەوەی خۆمان گۆڕی.
گەنج لە وڵاتی ئێمەدا لە بەرامبەر ئەو هەموو پێشێلکاریی و چەپاندنە غەریزیی و سێکسییەیدا رۆژێک لە رۆژان نەڕژایە سەر شەقامەکان و داوای مافی خۆی بکات. تا ئەو ئاستەی نەیتوانیوە لە ئاستی پەرچەکرداری ژناندا بێت ل□ بەرامبەر کۆمەڵگەی تەقلیدیی، چوونکە رێکخراوەکانی ژنان و ژنانی چالاکی دەرەوەی رێکخراوەکان بە دەنگ هەڵبڕینیان توانیان بەشێوەیەکی بەربڵاو و کۆمەڵایەتی، کێشە و دۆسیەی خۆیان بە سەرجەم تاکەکانی کۆمەڵ بناسێنن، ئەگەرچی تا ئێستاش توندوتیژیی و چەوساندنەوەی ژنان بەردەوامە، بەڵام غەدرە تێکۆشان و هەڵسوڕان و تەنانەت رۆڵی تاک ک□سی ژنان نادیدە بگرین یان لە شوێنی خۆیدا ئاماژەی پێ نەدەین. رێکخراوەکانی لاوان هەموویان دەسکەلا و هەڵماتی دەستی حزب بوون و لە بری ئەوەی گەنج وەک مەحرومترین کائینی ئەم کۆمەڵگەیە لە گێژاو و وەهمەکانی حزب و خێڵ و دامەزراوە چەپێنەرەکانی دی رزگار بکەن و ساز و ئامادەیان بکەن تاببنە گروپی فشار و داخوازیی ویست و ئارەزووەکانیان بەرز بکەنەوە، گەنجیان کرد بە قۆشمە و نەگبەتتریان کردووە و تاکو ئەو سنوورەی بردویانەتە کەناری شێتبوون و نیهلیزمێکی کوێرانە و سەرلێشێواوانە.
لە پەرچەکرداری هەموو ئەم سەرکوت و بێئومێدییانەدا گەنج نەیتوانی بەرەنگاری بکات یاخۆ با بڵێین رۆحی بەرەنگاربوونەوەی لێسەنرایەوە، ئیدی بە درێژایی نزیکەی 13 ساڵی دوای راپەڕین بە تایبەتی لە کاتی شەڕی ناوخۆدا هەزاران بگرە سەدان هەزار لاو

چارەنووس و خودی خەیدایە دەستی قەدەر و دەریا و مافیا و رێگەی مینڕێژی هات و نەهات، بە مەبەستی قووتاربوون لە دۆزەخی وڵات و شادبوون بە بەهەشتی تاراوگە، هەرچەند لە کاتی گەیشتنیان بە تاراوگە ئەو وەهمەشیان بەتاڵ بۆتەوە و هەستیان کردووە ریکڵام و سەتەلایت چەواشەی کردوون، بەڵکو لە ئەوروپاش نامۆبوون و ئاوارەیی و کێشەکانی تاراوگە و دواجار بوون بەئامێر و لەسەندنەوەی رۆح و بەها نەتەوەییەکان دیسان بۆتە خاڵی تێکشکان بۆیان، بە کورتی گەنجی ئەم وڵاتە بە تایبەتی لە دوای راپەڕینەوە گەنجێکی خۆشبەخت نەبووە، ئەگەر یەکێک لە هۆکارەکانی ئەم بەدبەختیی و بەرتەسککردنەوە و سەرکوتکردنە دەسەڵاتی باوک و زاڵبوونی هەژموونی سیستمی باوکایەتی (پاتریارکی) بێت بەسەر کۆی ژیاندا ئەوا بەدڵنیاییەوە هۆکارێکی تری بێ ناهۆشیاریی و تێنەگەیشتن و پاسیڤبوونی خودی گەنج دەگەڕێتەوە، ئەگەر ئەم هۆکارەی دواییان کاریگەری لەوی یەکەمیان زیاتر نەبێت ئەوا بێگومان هیچی کەمتر نییە.

هەموو ئەمانەش بەشێوەیەکی سەرەکی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی گەنج بەشداریی نەبووە لە کایەی سیاسەتدا یان بەشێوەیەکی لاوەکی بەشداریی لە ژیانی سیاسیدا کردووە، هاوکات تێڕوانین و تێگەیشتنێکی هەڵەی دەربارەی چەمک و ممارەسەی سیاسەت هەبووە. لێرەدا دەمەوێ بڵێم من قسە لەسەر ئەو دەستەبژێرە گەنجە ناکەم لە گۆڕەپانەکەدا بوونیان هەیە و بەشێوەیەکی دیار و بەرچاو و ئەکتیڤ ممارەسەی کاری سیاسیی دەکەن. بەڵکو دەمەوێ بەشێوەیەکی راستەخۆ قسە لەسەر زۆرینەی گەنجان بکەم، چوونکە زۆرینە پێوەرە نەک دەستەبژێر، هەر ئەوەش کۆمەکمان دەکات لەوەی هەڵسەنگاندنەکانمان راست و دورست دەربچن. بەردەوام نەوەی دوای راپەڕین سیاسەتی بە بقە زانیوە و خۆی لێ لاداوە، کەم نین ئەو گەنجانەی بە سیاسەت قەڵس و بێزار دەبن، تەنانەت لە گوێگرتنی هەواڵەکان و بەرنامەیەکی سیاسیی تەلەفزیۆن بێزان و ئامادەی گوێگرتن نین بۆی، تەنانەت بەشێکی زۆری شەڕی نەوەکان و باوان لە نێو ماڵەکاندا شەڕی هەواڵەکانی تەلەفزیۆنە! هەروەک گوتم هەرگیز گەنج ئامادە نییە کاتی خۆی بۆ تەرخان بکات.

هەروەها هەمیشەش لە دیدگای گەنجانی ئێمەوە سیاسەت سپێردراوە بە نەوەی رابردوو، لە دیدی ئەم نەوەیەدا ئەوان تەنیا کاریان ئەوەیە بە دوای پەیوەندیی رۆمانسی و خۆشەویستیدا بگەڕێن (بۆ ئەوەی بزانن ئەو دنیا جوانەی ئەوان بیری لێدەکەنەوە سیاسەت دروستی دەکات و هەر سیاسەتیش دەتوانێت وێرانی بکات)!!، ئیدی چارەنووسی نەتەوە و کۆمەڵگە و دواڕۆژی سیاسیی وڵات بە جەهەنم، بەداخیشەوە تەنانەت

ئ□م ت□وانینە پەڕیوەتەوە بۆ ئاستی دەستەبژێرە چالاکەکە و وای لێکردوون دوورەپەرێزیی لە سیاسەت هەڵبژێرن، بگرە بە تۆپەڵ بوونەتە شاعیر و شیعرنووس، کۆی بیرکردنەوە و نووسینەکانیشیان لە مەودای پەیوەندیی خۆشەویستی نێوان دوو رەگەزەکە تێپەڕ ناکات، هەر ئەمەش بووەتە هۆی کارەساتێکی گەورە و بەردەوامی تێکشکانە رۆحی و دەروونییەکانی گەنجی ئەم وڵاتە. من خۆم لە یەکێک لە رۆژنامەکاندا نووسینێکی لەو جۆرەم خوێندەوە، ئەوەی نیگەرانی کردم ئەو□ بوو نووسینی گەنجێک بوو خاوەنی دوو کتێبە و نووسەرێکی ئەکادیمی و چالاکیشە، لە نووسینی ئەم هاوڕێیەدا تەرکیز کراوەتە سەر یەک خاڵی ستراکتوریی: ئەویش ئەوەیە گەنج دەبێت وەک گەنج بژی و لە کەناری رووبار پیاسە بکات و نامەی خۆشەویستی بگۆڕێتەوە.

ئیدی سیاسەت لە دەرەوەی بازنەی ئەوە و لاو هیچ پەیوەندییەکی بە سیاسەت و مەسەلە کارگێڕییەکانەوە نییە، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە لاو خۆی جڵەوی شل کردووە و نایەوێ بێتە نێو گۆڕەپانەکە و خۆی بسەلمێنێت و بەشداریی چالاکانە بکات لە گۆڕانکاریی و پێشهات و کێشمەکێشە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی کۆمەڵگەدا، ئەوەشی هەیە و بەشداریی کردووە (محەمەد عومەر عوسمان) وتەنی بە بۆیاخی حزب خۆی بۆیاخ کردووە و بیرکردنەوە و ئایدۆلۆژیای حزب هەموو سەرچڵی و یاخیبوون و توڕەییەکی لێ سەندۆتەوە کە لە واقیعدا ئەمانە خەسڵەت و سروشتی راستەقینەی گەنجن. بێ لە هەموو ئەمانەش تێکەڵاوی□کی زۆر بەدی دەکرێت لەلایەن گەنجەکانەوە دەربارەی چەمکی سیاسەت و حزب، هەر وترا سیاسەت هاوتەریب کراوەتە لەگەڵ حزبایەتی، بەڵام مەرج نییە هەموو کەسێکی سیاسیی حزبی بێت، یان بەو شێوەیە بێت سیاسەت و حزب دوالیزمێکی لێک دان□ب□□او بن، بە پێچەوانەوە هیچکامیان پێشمەرجی ئەوی دیکەیان نییە، سیاسەتیش پێش ئەوەی حزب دەربکەوێت لە مێژوودا و بێتە گۆڕەپانی چالاکییەوە لە ئاستی کۆمەڵگە بوونی هەبووە، بە کورتی سیاسەت لە پێش حزبدا لە دایکبووە و مەرجیش نییە هەردووکیان پێکەوە گرێدرا بن. هەروەها لێرەدا پێویستە وەک تێبینییەک ئەوەش بوترێت حزبایەتی شتێکی قێزەون نییە بەڵکو بەشێکە لە پێداویستی پرۆسەی سیاسەت لە کۆمەڵگەدا، بەڵام ئەو رەشبینیی□ی ئێمە دروستمان کردووە لە بەرامبەر حزبدا دەگەڕێتەوە بۆ واقیع و ئەزموونی حزبایەتی لە کوردستان، کە سەرەتا و کۆتایی بریتی بووە لە شەڕی براکوژیی و خۆکوژیی و یەکتر سڕینەوە، هەنووکەش بە شێوەیەک لە شێوەکان و بە جۆر و میکانیزمێکی جیاواتر شەڕی ناوخۆ وەک شەڕێکی سارد بەردەوامیی هەیە.

نموونەی حزبی کوردیش ئەوەندە نموونەیەکی سلبیی و بێ کەڵک بووە، حزبایەتی پرۆسەیەک بووە دوور کەوت□وە لە ئارەزووی خەڵک.

هەمیشەش خەڵک بە گشتیی و لاوان بە تایبەتی پەنایان بۆ خوا گرتووە لە شەیتان و حزب، بەڵام هێشتا ئەمە بەهانە نییە بۆ ئەوەی لاوان خۆیان بدزنەوە لە کێشەکانی خۆیان و بە دەربەستانە و بەشێوەیەکی دەستە جەمعی بەرەو تاراوگە کۆچ بکەن، هیچ کاتێک ئەو بەهانە و عوزرە ناشەرعییە جێگەی قبوڵکردن نییە، چوونکە هەر چین و توێژێکی کۆمەڵایەتی خۆی خۆی رزگار دەکات و نا بێت چاوەڕێی هێزێکی غەیبانی و میتافیزیکی بێت، بگرە ئەو چاوەڕوانییە چاوەڕوانی گۆدۆیە و لە کۆنیشەوە وتراوە هەق دەسەندرێت نا بەخشرێت. ئەگەر ئێستا مایکی تیڤییەک بچێتە بەردەم لاوێک و پێی بڵێ ئاوات و خواستت چییە؟ بێگومان ژیانێکی ئاسایی و گەنجانە دەخوازێت، بەڵام لە بیری کردووە ئەمانە هەمووی لە رێگەی سیاسەتەوە بەدیدەهێنرێت، چوونکە کاتێک دەتوانرێت ئەم خواستە بەدیبێ لاوان خۆیان بەشداریی بکەن و ببنە گرووپی فشار، ئەمەش کاری دەستە جەمعی و پێکەوەیی و ئۆرگانیزەکراو دەخوازێت، هەر کۆبوونەوە و دروستکردنی فراکسیۆنێک لە دەوری ستراتیژێکی دیاریکراو خۆی لە خۆیدا سیاسەتە، بۆیە هەموو گۆڕان و وەرچەرخانەکان بەستراوەتەوە بە سیاسەتەوە و گەنجیش بۆئەوەی بتوانێت وەک گەنج بژی و ممارەسەی ژیان بکات پێویستە بەشداریی چالاکانە بکات لە کایەی سیاسییدا.

*ئەم وتارە لە ژمارە (107)ی رۆژنامەی (جەماوەر) لە رۆژی 2004-12-6 بڵاو بووەتەوە.

زاڵبوون بەسەر کۆسپەکانی بەردەم راپەڕینی گەل لە ئێراندا.. عەبدولڕەحمان گەورکی

دوایین بارودۆخی راپەڕینی خەڵکی ئێران و ئەرکەکانی ئۆپۆزسیۆنی دیکتاتۆرییەت

عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

خەڵکی ئێران بەر لە چوونە ناو ساڵی نوێ، رێزیان گرت لە سەدان شەهیدی راپەڕینی ساڵی رابردوو (1401) و بەڵێنیان نوێ کردەوە و

سەری کۆنەشیان بە دانەواندن و لە بڕیارێکی پتەوتر لە رابردوودا، پێداگرییان کرد لەسەر درێژەدان بە رێبازی شەهیدانی راپەڕین لە پێناو رووخاندنی دیکتاتۆرییەت و دامەزراندنی ئازادی و سەربەخۆیی و سەروەریی نیشتمانی و جەماوەری و ئەمەیش وەک یەکەم هەنگاوی خەڵک بۆ چوونە ناو ساڵی نوێ، کە ساڵی زۆرێک گۆڕانکاریی گەورە و گرینگە.
ئێستا دوای تێپەڕبوونی نزیکەی حەوت مانگ بەسەر راپەڕینی قارەمانانە دژی دیکتاتۆرییەت، خەڵکی ئێران زیاتر هەست بە توانست و هێزی خۆیان دەکەن و راپەڕینەکەیان بەهێزتر دەبینن و بە ئومێدبەخشی دەزانن. چونکە پێیان وایە سەرکەوتن بەسەر دیکتاتۆرییەتدا لە نیوەی رێگادا تێپەڕیوە!
لە بیروڕای گشتی و لە چاوی گەلانی جیهانیشدا، بە پێچەوانەی ئیدیعا و پیلانەکانی دەسەڵاتی دیکتاتۆری لە ئێران و لایەنگرانی کۆلۆنیالیزم، باوەڕێکی پتەو هەیە کە “ڕاپەڕینی گەل” نەک هەر دانەمرکاوە، بەڵکو بەرپاکردنی “جێژنی سەرکەوتنی گەل” بەسەر “دیکتاتۆرییەت” لە داهاتوویەکی نزیکدا هەستی پێدەکرێت.
ململانێی دوو بەرەی دژ بە یەک!
ئەوەی لە حەوت مانگی رابردووی راپەڕینی خەڵکی ئێراندا بەرچاو کەوتووە، رەنگدانەوەیەکی بچووکی ئەو راستییە گەورەیە کە لە ئێراندا بوونی هەیە. چونکە سیاسەت و ستراتیژەکانی “کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزم” پێکەوە رێگریان کردووە لە رەنگدانەوەی راستەقینەی راپەڕین و هەروەها خێراکردنی پرۆسەکە لە دژی دیکتاتۆرییەت و هەوڵیانداوە بە “سانسۆر” و “فیلتەرینگ” رێگری بکەن لەو گۆڕانکارییە گەورەیەی بەڕێوەیە لە ئێران و بەمجۆرە، دیکتاتۆرییەتێکیتر بەسەر خەڵکی ئێراندا بسەپێنن!
لە قوڵایی ئەم ململانێیەدا شەڕێکی خوێناویتر لە نێوان دوو بەرەی “گەل” و “دیکتاتۆری”دا هەبووە و ئێستایش بەردەوامە. لە قووڵایی دیمەنی راستەقینەی شەڕەکەدا، سنوور و ریزەکانی ئەم دوو بەرەیە “شێواو” نین. زۆر “ڕوون” ن و، دەستی رەش و شاراوەی کۆنەپەرستان و کۆلۆنیالیزم بە ئاشکرا دیارە. لەم گۆڕەپانی راستەقینەی راپەڕیندا، لە دوو بەرە بەدەر نەماون. “بەرەی گەل” و “بەرەی دیکتاتۆری”. زۆر هەڵەیە گەر پاشماوەی دیکتاتۆریی پێشوو بە بەشێک لە بەرەی گەل و نەیاری دیکتاتۆرییەتی ئایینی دابنێین!. ئێستا هەندێک دەوڵەتانی زلهێز و تەنانەت دەسەڵاتی کۆنەپەرستی ئێرانیش ئەوانەی (قوت) کردووەتەوە بۆ شێواندنی راستییەکانی راپەڕین.
پەلەقاژەی دیکتاتۆرییەت بۆ مانەوە لە دەسەڵات!
هەموومان لەبیرمانە کە لە سەرەتای راپەڕینی ساڵی رابردووەوە

دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەتی ئێران و پاشماوەکانی دیکتاتۆریی "شا" چۆناوچۆن بە دروشمی جۆراوجۆر ه□و□□ی بە لاڕێدابردنی م□س□□ری راستەقینەی راپەڕینیان داوە. ئەوان دەیانویست بەهاکانی خەڵک و راپەڕین و کۆمەڵگا بشێوێنن و بەم شێوەیە راپەڕینەکە بە لاڕێدا بەرن و دواتر دایمرکێنن. ئەوان دەیانویست بە داتاشینی "سەرکردایەتی" و "ئەڵتەرناتیڤ" بۆ راپەڕین و بۆ لەباربردنی بەهاکانی کۆمەڵگا و شۆڕش، بە "دانسینگی سەر شەقام" و "قژبڕینەوە" و لێکترازاندنی ریزەکانی راپەڕین بە رێگەی "ئیسلامی و غەیرە ئیسلامی"، "ژن و پیاو"، "بە حیجاب و بێ حیجاب"، "فڕێدانی مێزەری ئاخوندان"، "دووبەرەکی نانەوە لە ناو نەتەوەکان و ئایینزاکان"دا و... گۆڕەپانی راپەڕینەکە ئەوەندە "قوڕاوی" و "لێڵ" بکەن کە خەڵک لە درێژەدان بە راپەڕینەکەیان بێهیوا بکرێن و دیکتاتۆرییەت لە دەسەڵاتدا بمێنێتەوە.

لە سەرەتای راپەڕینیدا، کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزم، سیاسەتی "چەکوچ و سەندان"یان بەکارهێنا بۆ ئەوەی خەڵکی ئێران ناچار بکەن لە نێوان دوو بژاردەی "شاپەرستی" و "ویلایەتی فەقیهی"، یان بە واتایەکی دیکە "دیکتاتۆرییەتی پاشایەتی" یان "دیکتاتۆرییەتی ئایینی"، یەکێکیان قبووڵ بکات. ئەوان بەم دوو بژاردە دژە مرۆییە، دەیانویست هێزی سەرەکی گۆڕەپانەکە و هێزی راستەقینەی سەر شەقام پەراوێز بخەن و ئەڵتەرناتیڤی دڵخوازی خۆیان بەسەر ئێران و ئێرانییەکاندا بسەپێنن و جارێکی دیکە سەرکردایەتی راپەڕینی خەڵکی ئێران بە تاڵان بەرن!

تێهەڵچوونێک لە دوو دیوی سنوورەکانی ئێراندا!

عەلی خامنەیی و کاربەدەستانی دەسەڵاتی دیکتاتۆری، راپەڕینیان بە "ئاژاوەگێڕی" و راپەڕینکارانیان بە "ئاژاوەگێڕ" ناوبرد و رایانگەیاند کە راپەڕینەکە لەلایەن "بیانییەکان"ەوە رابر□ایەتی دەکرێت!

لە دەرەوەی سنوورەکانی ئێرانیش، ئەکتەرە کۆلۆنیالیستەکانیش هەر لە سەرەتای راپەڕینەوە بە نیاز بوون لە ژێر ناوی "ناتوندوتیژی" و "خۆ بەدوورگرتن لە تۆڵەسەندنەوە"دا، "داڕمانی رواڵەتیی دەسەڵات" و "تێپەڕبوونی هێمنانە بەسەر دەسەڵات"دا، لە جێگەی "ڕوخاندنی دیکتاتۆرییەت" داب□□ن و لە جیاتی رووبەڕووبوونەوە بەرانبەر بە دیکتاتۆرییەت لە سەر شەقام و گۆڕەپانەکاندا، بانگەوازی خەڵک بکەن کە "لە ماڵەوە"دا بمێننەوە و "پاراستن و مانەوەی سوپای پاسداران و هێزە سەرکوتکەرەکانی دەسەڵات"یان کردبوو بە درووشمی خۆیان!

سنووری سووری نێوان گەل و دیکتاتۆر!

بەڵام خەڵک، بە هێڵی سووری "نا باشا و نا بۆ ئاخوند" و

فراوانکردن و بڵاوکردنەوەی درووشمی سەرەکیی "مەرگ بۆ دیکتاتۆر" و "مەرگ بۆ خامنەیی" و "مەرگ بۆ ستەمکار، چ شا بێت و چ رابەر (واتا وەلی فەقێ)" و لادانی درووشمی لاوەکی، پیلانگێڕی و ئاستەنگەکانیان یەک لە دوای یەک تێکشکاند.
لە تێڕوانینێکی راست و درووست بە سەر حەوت مانگ راپەڕینی خوێناویی خەڵک لە ئێران، دەبینین ڕێگایەکی دوور و درێژ خراوەتە پشت سەر و خەڵکی ئێران زۆرێک کۆسپ و پیلانی کۆنەپەرستانە و کۆلۆنیالیزمیان (کە بەداخەوە هەندێک تاک و لایەنی "کورتبین" و "بەرژەوەندخوازەکان" بۆ "فێڵکردن و "لەخشتەبردن" خستبووە پاڵ خۆیان) تووشی شکست کردووە و هاوکات دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ئاخوندییان بەرەو لێواری رووخاندن برد. ئەوەی ئێستا لە گۆڕەپانی راپەڕیندا پێی لە ناو "راستییەکان"دا نییە، پاشماوەی دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەتی شا و ئەو ئەکتەر و ڕەوتە هەڵپەرستانەن کە لەلایەن کۆنەپەرستان و کۆلۆنیالیزمەوە هەنراونەتە سەر شانۆ!
ئازار و دەرمانی هاوبەشی گەل!
لەمڕووەوە خەڵکی ئێران بە پەرەپێدان و توندترکردنی هەنگاوەکانی راپەڕینەکەیان و بە تایبەتی پێشکەشکردنی زیاتر لە ٧٥٠ شەهید، پشتیان بە خۆیان و هێزی خۆیان بەستووە نەک بە هێزی "زلهێز" و "بێگانە". ئەوان بە درووشمی "یەکڕیزی" و "برایەتی"، دەیانەوێت "ئازاری هاوبەش" بگەیەننە ئاستی "چارەسەری هاوبەش". چونکە "ڕەمزی سەرکەوتن بەسەر دیکتاتۆرییەت"یان بە دەستەوەیە. درووشمی "لە زاهیدان و کوردستانەوە تا تاران، گیان بەخت دەکەم بۆ ئێران"، کە ئێستا بۆتە یەکێک لە درووشمە نەتەوەیی و جەماوەرییەکانی سەرتاسەری ئێران، پەیوەندی بەمەوە هەیە.
کەواتە بە هۆی هۆشیاربوونی خەڵک و هەبوونی موقاومەتێکی ڕەسەن و خاوەن پێگەی جەماوەری و مێژوو و پێکهاتەی دێرینییەوە، راپەڕینی خەڵکی ئێران لە کەوتنە ناو ڕێڕەو و مەسیری نادرووست، (کە لەلایەن دیکتاتۆرییەتەکان و پشتیوانانی جیهانی و ناوچەیی دیکتاتۆرەکانەوە کاری بۆ کراوە) پارێزراوە و توانیویەتی مۆنیزمی خۆی بپارێزێت لە گەیشتن بە ئامانجی سەرەکیدا و، مۆرکی "نا" بکێشێت بەسەر هەر وەستان و باجدانێکدا.
وانەیەکی گرنگ!
ئەو نەوەیەی لە گۆڕەپانی راپەڕینی دژە پاشایەتی لە ساڵی 1357 (1979) حزووری هەبووە، بە باشی بیری دێتەوە کە چۆن "سەرکردایەتی راپەڕین" لەلایەن "خومەینی" و "دەسەڵاتی دیکتاتۆریی مەزهەبی"یەوە دزرا و دیکتاتۆرییەتێکی زۆر خراپتر هاتە سەر کار و دەسەڵاتی بەدەستەوە گرت. راپەڕینی ساڵی رابردووی خەڵکی ئێران لە دژی

دەسەڵاتی دیکتاتۆریی مەزهەبی، لەسەر بنەمای وانەیەکی وەها گەورەدا توانیویەتی پارێزراو بێت بەرانبەر بە چەتەکان و مشەخۆران و، پیلانەکانی دیکتاتۆرییەت تێکبشکێنێت. ئێستا ئەوە نەوە بەهێزەکانی کۆمەڵگای ئێرانن کە لە پێوەند لەگەڵ "دەزگای رێبەرایەتیی گشتیی راپەڕین" توانیویەتی بەردەوامی بدات بە بڵێسەی راپەڕین لە ئێران و خۆی ئامادە بکات بۆ هەنگاوێکیتری راپەڕین و بە تایبەتی بۆ وەدیهێنانی رووخاندنی دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەتی ئێران. بە پشت بەستن بەو ئۆرگانەیە کە دەکرێت سەرکەوتنی شۆڕش و راپەڕینی گەل لە ئێران مسۆگەر بکرێت.

ئەرکێکی گرینگی سەردەم!

لەسەر بزووتنەوە جەماوەرییەکان، پێکاتە و رێکخراوە رەسەنەکانی ئێران و هێزە راستەقینەکانی ئۆپۆزسیۆنی دیکتاتۆرییەتە کە بەبێ گوێدانە هەر جیاوازییەک، بە دروشمی "نا بۆ شا و نا بۆ ئاخوند"، خێرایی بدەن بە گۆڕانکارییەکان لە ئیران و، ئەم و□لاتە بەرەو رزگاری بەرن و چیتر دەسەڵاتی کۆنەپەرستانە و کۆلۆنیالیزمی لە ئێران دووبارە نەبێتەوە و هەموو بەشەکانی خەڵکی ئێران بتوانن لە پێناو دامەزراندنی دەسەڵاتێکی نەتەوەیی و جەماوەری دێموکراتیک، شان بە شانی یەکتر بەردەوام بن لە راپەڕین!

کۆتایی

کا تژمێر-9- بوو.. شەماڵ بارەوانی

کا تژمێر-9- بوو
ویژدانی مرۆڤایەتی مرد
جاڕنامەی گەردوونی ون بوو
میلی سەعاتی زەمەن ڕاوەستا و
دڵی 182 هەزار کورد کون بوو

کا تژمێر-9- بوو
پەپوولەکان مردن
گوڵەکان وشکبوون و

باهۆزێکی ڕەش هات،
هەچی لای لایەی دایە بوو هەموی بردن

کاتژمێر-9- بوو
ژیان سڕبوو
هەرچی دەنگی درێزن بوو
هەمووی کڕبوو
کەسەک نەیگوت نەیانکوژن
یا کارەساتێکی جەرگ بڕ بوو

کاتژمێر-9- بوو
دنیا خەوتبوو
یوئێن (UN) خەریکی مامەڵەی خوێن بە نەوت بوو
لە سایەی بێدەنگی مـەردووم
182هـەزار کورد قڕ و فەوت بوو

کاتژمێر-9- بوو
ئاسمان گریا
ڕووبارەکان بوونە فرمێسک و
گـەردوون هاواری لێ هەستا
خۆزیا نەبوامە سەد بریا

کاتژمێر-9- بوو
جیهان نققەی لەخۆی بڕی
ڕوحی 182 هەزار پەپوولە
بە شوێنێکی نادیار فڕی

شەماڵ بارەوانی

ئەنفال.. پشکۆ ناکام

لەسەر ئەنفال زۆر ئەووترێت ، هەمووی قسە و پەخشان و موزایەدە و فرمێسکی تیمساحە ، تا ئێستا جگە لە تاوانباری بریاردەر کە ”

بەعس” بوو ، کوردە جێ بەجێکارەکانی ئەو جینۆ سایدە لە ناومانا،
لە گەڕەکەکانمانا ، لە شارەکانمانا موعەزەز موکەڕەم ئەژین ،،!!
بۆیە باشترین یاد کردنەوە ئەوەیە کە لە هۆڵێکی گەورە هەرچی جاش و
موستەشاری بەشداربووی ئەنفال هەیە بۆ نان خواردنێکی شایەستە ،
بانگ بکرێن و مناڵان و کەس وکاری ئەنفال کراوەکان خواردنی
دەعوەتەکە حازر بکەن و بیخەنە بەر دەم میوانەکان … هۆڵەکەش بە
دوو تابلۆی گەورە بڕازێنرێتەوە ، تابلۆی یەکەم ” سورەی ئەنفال” و
تابلۆی دووەم وێنە ” پورترێت” ێکی فرۆکەوان ” تاریق عزاوی”
دیواری هۆڵەکە داپۆشن ، کۆتایی دەعوەتەکەش بە پێشکەش کردنی
گوڵێکی زەرد و گوڵێکی سەوز بە میوانە خۆشەویستەکان کۆتایی پێ
بێ......